

Píše Lena Dorn

(E*forum, 09. 05. 2018)

Takzvaná „krásná“ literatura může být ošklivý boj. A jsou tu mrtví. Pomysleme jen na slova Elišky Krásnohorské ze 60. let 19. století: Je důležité přihlásit se k českému národu „nejen v tajnosti srdce svého, ale hlasně a veřejně, na kolbišti literatury básnické“ (*Světozor* 20, č. 8, 1886, s. 285).

Nebo řečeno jinak: Národní identita není prostě daná, ale rodí se ve společenských bojích. Takové boje jsou součástí aktuálních sociálních a politických témat. To, co se má nakonec jevit jako samozřejmost, „národ“, nese v sobě stopy těchto bojů. A společenská vyrovnání tak zůstávají dlouhodobě uložena v kulturních reprezentacích a symbolických praktikách.

Analýza národních vyrovnání a ritualizace „národních pohřbů“ v práci **Marka Nekuly** *Tod und Auferstehung einer Nation: Der Traum vom Pantheon in der tschechischen Literatur und Kultur* (Wien: Böhlau, 2017) [Smrt a zmrtvýchvstání národa: Sen o Slavíně v české literatuře a kultuře. (Praha: Karolinum, 2017)] je osvětlujícím pohledem na 19. století, na evropské století formování národů coby moderních útvarů. Nekula se věnuje detailnímu pozorování české kultury, nacionálnímu úhlu pohledu jeho interpretační linie ale rozhodně poplatné nejsou. Kniha vyšla paralelně ve dvou jazycích; Kathrin Janková vytvořila překlad do němčiny s obsáhlou znalostí kontextu a stylistickou nápaditostí.

Autor se řídí konceptem „zhuštěného popisu“ (s. 45, navazuje zde na etnologa Clifforda Geertze) a názorně ukazuje procesy, pomocí nichž historiografie české literatury stvořila svůj velký narativ jazyka a národní literatury. Je to narativ „narození“, „rozkvétání“, „vrcholné doby“, „rozpadu“ a „obnovení“. Symbolika smrti a zmrtvýchvstání tu má velký význam a pohřby umožňují narativ konkretizovat a zároveň ho také přetavit v kolektivní jednání a prožívání. U takových pohřbů se někdy shromáždily i desetitisíce lidí a noviny o nich podrobně informovaly. Prozkoumat pohřební rituály coby „vymyšlenou tradici“ (podle Hobsbawma), totiž jako české „národní pohřby“, se proto ukazuje být produktivním počínáním, při němž se na více úrovních dostávají na povrch zajímavé propletence: Jsou to rituály, pomocí nichž může být jaksi legálně obejit zákaz shromažďování, kromě toho je při nich oslavována a vychvalována osobní oběť, která byla přinesena pro národní kolektiv; jsou to setkání, při kterých může být v konkrétní formě transferován křesťanský smysl v národní a při nichž může být zapřísahána věčnost národního kolektivu (v rámci kterého je konečnost vlastního života transcendována nekonečností národa) – a při nichž se vůbec symbolika „smrti“ a „zmrtvýchvstání“ obsahově naplňuje konkrétním společným jednáním.

Osobnosti, jejichž pohřby zde smíme sledovat, jsou v první řadě spisovatelé.

Je známo, že české národní hnutí se velmi explicitně identifikovalo s českým jazykem a přidělilo jazyku a literatuře obzvlášť zřetelnou politickou váhu coby vymezení se vůči dominující němčině. Nekula se pak také vypointovaně zabývá tím, jak byli (částečně) německy píšící nebo jiným způsobem nedostatečně českonárodně politicky aktivní autoři aktivně vytěsněni z kánonu české literatury (třeba kapitola 1.5.). Užívání českého jazyka bylo ústřední, nestačilo ale vždy a nefungovalo coby jediná vstupenka do českého národního kolektivu. Kdo si nevydobył dostatečné uznání, nedostal ani takzvaný „národní pohřeb“, i když za života publikoval české texty (třeba kapitola 5). Že se kolektivní nabídka identity sice chová jako všeobecná a rovná, přitom ale staví na reálných vyloučeních a rozporech, se v Evropě, jak je známo, zřetelně projeví v průběhu 19. století také na antisemitských a misogynních tendencích.

Velká část analýzy se zabývá reprezentací národa ve veřejném prostoru a vznikem a významem pomníků a „Slavínů“, jimiž jsou připomínáni národní hrdinové. Jsou to nejprve realizace v kameni a obraze, v kapitole 8 ale také „literární Slavíny“ jako třeba sbírky biografii. Tento postup lze chápat jako pokračování národních pohřbů: Osobnost je transformována v národní symbol (s. 323). Koncept „Slavína“ je nejprve představen v široké evropské perspektivě (kapitola 2), přičemž jde také o posun od univerzálních pomníků slávy k národním (mezi nimi třeba také Walhalla u Řezna).

Kapitola 6 se věnuje především spolku spisovatelů Svatobor. Čtenář zde získá vhlad do materiálních základů a zájmů literární a údajně všeobecné národovecké práce. – Jde při vytváření literárního kánonu o identifikaci kvalitativně nejlepších napsaných děl v pečlivém výběrovém procesu? Spíš asi ne – najdeme zde otázky, které v minulých letech vyvstaly také v jiných oblastech bádání, třeba u „World literature“. Svatobor spravoval od svého založení v roce 1862 příspěvkové finance a zřizoval jednak pomníky a náhrobky „velkým mužům“ národa, kteří se zasloužili o český jazyk, jednak spravoval různé fondy, které vyplácely velmi slibným autorům ceny a cestovní stipendia. Z Nekulových rozborů je zřejmé, že organizační výbory Svatoboru sice zformulovaly požadavky na celostátní podporu, přitom ale postavily na přední místo vlastní politické a ekonomické zájmy a tu a tam vyplácely peníze samy sobě, tedy autorům, kteří byli součástí výboru. „Dalo by se tak bez přehánění konstatovat, že jim jejich funkce ve Svatoboru sloužila nebo mohla sloužit při prosazování vlastních literárních a ekonomických zájmů“ (s. 420). Spolek také fungoval bez účasti žen. Když Americký klub dam roku 1869 neoprávněně zřídil pomník Boženě Němcové, následovalo přezkoumání klubových stanov policií. Klub dam byl nato roku 1870 zakázán. Ženy byly sice Svatoborem finančně podporovány, ale pouze coby pozůstaté po důležitých mužích. Mimo jiné se zde ukazuje, že ona „oběť“ pro národ, jejíž přinesení se očekávalo a o níž také při pohřbech šlo, byla přisuzována podle pohlaví.

Další kapitoly osvětlují v obsáhlých analýzách materiálu symboliky a jména evropských a českých pomníků slávy, pohřby a zpravodajství o nich, stejně jako procesy kanonizace a literární historiografie v jejich vztahu k národnímu Slavínu. Díky

evropskému úhlu pohledu vystupují do popředí česká specifika, mezi nimi forma sbírek biografí, kde Nekula zkoumá jejich funkci v rámci kolektivního vytváření identity. Takové sbírky prý byly v českých zemích ponejprv víceznačné, „jazykově hybridní“ a tím do jisté míry otevřené pro interpretaci, teprve postupně byly „čechoslovansky zjednoznačňeny a tím etnonacionálně rekonstruovány“ (s. 643).

Na teoretické rovině je jedním z Nekulových záměrů ukázat, že symbolické národní praktiky nezískávají na relevanci teprve v pozdní fázi budování národa, nýbrž že se národ od počátku ve svém symbolickém jednání vytváří. Nekula se tím tedy staví na pole výzkumu pojmu a historie národa a v návaznosti na Homi Bhabha zastává pojem hybridity. Kniha by tak mohla mít potenciál vzbudit zájem v mnoha odborných odvětvích; nejen v literární historii, ale také v kritickém výzkumu nacionalismu, dějinách umění nebo historické antropologii. Budiž této knize popřána rozsáhlá recepce.

Přeložila Petra Grycová

Marek Nekula: *Tod und Auferstehung einer Nation: Der Traum vom Pantheon in der tschechischen Literatur und Kultur*. Wien: Böhlau, 2017, 726 S.

Marek Nekula: *Smrt a zmrtvýchvstání národa: Sen o Slavíně v české literatuře a kultuře*. Praha: Karolinum, 2017, 594 s.

www.ipsl.cz